

TÜTÜN KONTROLÜ KAPSAMINDA
KULLANILAN
TERİMLER/TANIMLAR

HASUDER Tütün ile Mücadele Çalışma Grubu

Haziran 2018

TÜTÜN KONTROLÜ KAPSAMINDA TERİMLER/TANIMLAR

HASUDER Yayın No: 2018-2 (Güncellenmiş ikinci versiyon)

ISBN: 978-605-66954-3-8

Yasal Uyarı: Bu kitabın tüm yasal hakları Halk Sağlığı Uzmanları Derneği'ne ait olup, kurumun izni olmaksızın depolanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Kitapta yer alan yazılardaki görüşlerden ilgili yazar/yazarlar sorumludur, HASUDER sorumluluk kabul etmez.

© 2018, Turkish Society of Public Health Specialists /

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER)

Eposta : yayinmuduruhasuder@gmail.com

Web : <http://www.hasuder.org.tr>

Değerli okuyucu,

Bu dokümanda; tütün kontrolü konusunda öne çıkan/sık kullanılan bazı terim ve tanımlarda ortaklaşmanın sağlanması amacıyla HASUDER Tütün ile Mücadele Çalışma Grubu üyeleri tarafından 2013 yılında hazırlanarak yayınlanmış (birinci) dokümanın güncellenmiş içeriği yer almaktadır.

Dokümanın hazırlanmasına ve güncellenmesine bireysel ve/veya kurumsal kimlikleri ile katkı sunan bilim insanlarına teşekkür ederiz.

Yararlı olabilmesi dileğiyle....

HASUDER Tütün ile Mücadele Çalışma Grubu Üyeleri¹

¹ [Internet] <http://hasuder.org.tr/anasayfa/index.php/uyeler>.

Tütün ürünü

Tütün yaprağının tamamından ya da bir bölümünden yapılan/üretilen üründür. İçilebilir, çiğnenebilir, emilebilir ya da başka bir formda tüketilebilir. Bütün ürünler çok yüksek bağımlılık özelliği olan nikotin içerir.²

Ülkemizde 4207 Sayılı “Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun” gereği tütün ürünü ibaresi tüttürme, emme, çiğneme ya da buruna çekerek kullanılmak üzere üretilmiş, hammadde olarak tamamen veya kısmen tütün yaprağından imal edilmiş maddeyi ifade eder. Tütün içermeyen ancak tütün mamulünü taklit eder tarzda kullanılan her türlü nargile ve sigara, tütün ürünü kabul edilir.³

² [Internet] <http://www.who.int/topics/tobacco/en/>.

³ [Internet]

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?MevzuatKod=1.5.4207&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=4207>.

Nikotin saliveren sistemler^{4,5}

Tütün ürünü yerine Nikotin Saliveren Sistem terminolojisi daha geniş kapsamlı ve doğru bir isimlendirmedir. Bu kategoride ürünler temel olarak “dumanlı” ve “dumansız” ürünler olmak üzere ikiye ayrılır. Sigara, pipo, puro, kreteks, bidi, nargile, elektronik sigara, ısıtılan ürünler gibi **dumanlı ürünler** ve çiğneme tütün, snus, maraş otu, eriyebilen ürünler içeren *ağızdan kullanılan* ve snuf, enfiye, eriyebilen ürünler gibi *burundan kullanılan* **dumansız ürünler** şeklidir. Ürünler arasında dünyada en sık tüketilen/pazarlanan form **sigaradır**.⁶

İçerikte belirtilen diğer bazı tütün ürünlerinin tanımlarının yapılması da yararlı olur:⁷

Pipo;⁸ tütün içmeye yarayan, ahşap, taş, metal, cam, kil benzeri malzemedan yapılan gereç. Puro: Silindir şeklinde sarılmış tütün yapraklarından oluşan tütün ürünüdür.

Kreteks;⁹ karanfil ve tütünün harmanlanmasıyla elde edilen, Endonezya’ya özgü bir tütün ürünüdür.

Bidi;¹⁰ tütün ile doldurulmuş ince ve çoğunlukla Hindistan’a özgü olduğu ifade edilen üründür.

Nargile;¹¹ genellikle aromalı özel olarak üretilen tütünü içmek için kullanılan su boru sistemini taklit eden bir sistemdir.

⁴ [Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/duyurular/halkayonelik/seminernikotin.html>.

⁵ [Internet] <http://www.med.navy.mil/sites/nmcphc/Documents/health-promotion-wellness/tobacco-free-living/NH29PalmsEnc.pdf>.

⁶ [Internet] http://www.tobaccoatlas.org/products/types_of_tobacco_use/text/.

⁷ Koç E, Güler S, Aslan D. Nikotin saliveren sistemler: terminolojide neden değişim gereksinimi var. STED 2017;26(31 Mayıs Özel sayısı):1-5.

⁸ [Internet] http://www.who.int/tobacco/communications/events/wntd/2006/Poster_encart_RV.pdf?ua=1.

⁹ [Internet] <http://www.tobaccoatlas.org/>.

¹⁰ Gupta PC, Asma S (Eds.) Bidi Smoking and Public Health, New Delhi: Ministry of Health and Family Welfare, Government of India, 2008.

¹¹ Morris DS, Fiala SC, Pawlak R. Opportunities for policy interventions to reduce youth hookah smoking in the United States. Prev Chronic Dis 2012;9:120082.

Elektronik sigara (e-sigara):^{12,13} Elektronik nikotin salıveren sistem olarak bilinmektedir.

Isıtılan tütün ürünleri (Heat not burn tobacco products);¹⁴ içeriğindeki tütünü 300°C'ye kadar ısıtarak sunan sistemdir.

Snus;¹⁵ İskandinav ülkelerinde dumansız bir tütün ürünü, üst dudağın altına bir parça yerleştirilerek tüketilir.

Maraş otu/ağız otu;¹⁶ Kahramanmaraş, Gaziantep ve Osmaniye çevresinde kullanılan bir tütün çeşidi, alt dudak ve yanak ile dişler arasına sıkıştırılarak "emmek suretiyle" tüketilir.

Snuff;¹⁷ ince kesilmiş ya da toz halindeki tütündür ve burundan çekilerek kullanılır.

Nikotin inhaler; aerosol nikotini bir inhaler ile sunulmasıdır.

¹² Adkison SE, O'Connor RJ, Bansal-Travers M, et al. Electronic nicotine delivery systems: international tobacco control four-country survey. American Journal of Preventive Medicine 2013;44(3):207-15.

¹³ [Internet] <http://apps.who.int/gb/ctc/PDF/cop6/FCTC COP6 10-en.pdf?ua=1>.

¹⁴ [Internet] http://www.who.int/tobacco/publications/prod_regulation/heated-tobacco-products/en/.

¹⁵ [Internet] http://www.who.int/tobacco/framework/public_hearings/swedish_match_ab.pdf.

¹⁶ Guven A, Tolun F. Effects of smokeless tobacco "maras powder" use on nitric oxide and cardiovascular risk parameters. International Journal of Medical Sciences 2012;9(9):786-92.

¹⁷ [Internet] http://apps.searo.who.int/PDS_DOCS/B4865.pdf.

Nargilelik tütün mamulü

Sadece farklı nevideki Tömbeki tütününün veya bir veya birden fazla menşe ve nevideki tütünün harman reçetesine göre harmanlanması, kıyılması veya parçalanması, koruyucu maddeler katılarak veya katılmadan, katkı maddesi katılarak veya katılmadan elde edilen ve nargile aparatında yakılarak veya ısıtılarak tüketilen tütün mamulüdür.¹⁸

Nargilelik tütün mamulü içimi yapılan işyerine ait alan/alanlar için Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerin Satışına ve Sunumuna İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan Nargilelik Tütün Mamulü Sunum Uygunluk Belgesi alınması zorunludur.¹⁹

Makaron

Sarmalık kıyılmış tütün mamulü tüketiminde kullanılan içi boş sigara tüpüdür.²⁰

¹⁸ [Internet] <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111208-9.htm>.

¹⁹ [Internet]

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.17142&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=t%C3%BCt%C3%BCn>

²⁰ [Internet]

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19829&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=makaron>

**Sarmalık kıyılmış tütün
mamulü²¹**

Bir veya birden fazla tip/menşe tütün yaprağının veya tütün yaprağına ilaveten tütün bitkisi parçalarının tamamen hammadde olarak kullanılarak, önceden tespit edilmiş tütün kullanım oranlarına göre harmanlanması ile kıyılarak hazırlanan, mevzuatında katılmasına izin verilen koruyucu ve nemlendirici katkı maddeleri dışında herhangi bir katkı maddesi ilave edilmeden birim paket içinde piyasaya arz edilen tütürme amaçlı tütün mamulü.

Yaprak sigara kağıdı²²

Sarmalık kıyılmış tütün mamulünde kullanılan yaprak halindeki sigara kağıdı.

Tütün endüstrisi

Tütün üreticileri, toptan dağıtımçıları ve ithalatçıları anlamına gelmektedir.²³ Bir başka ifadeyle, tütün endüstrisinin ulusötesi şirketlerin hakim olduğu, tütün üretimini ve pazarlamasını yapan sektör olarak anlaşılması mümkündür.

²¹ Sarmalık Kıyılmış Tütün Mamulü, TSE Türk Standardı, TS 13599.

²² [Internet]

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.22960&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=yaprak%20sigara>.

²³ [Internet] <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041225.htm#1>.

Tütün sponsorluğu

Bir tütün ürünü veya tütün kullanımının doğrudan ya da dolaylı yoldan tanıtımı amacı, etkisi ya da benzer etkiyi taşıyan her türlü olay, faaliyet ya da bireye katkıda bulunmak anlamına gelir.²⁴

Tütün reklamı ve promosyonu

Bir tütün ürününü veya tütün kullanımını özendirmeyi doğrudan veya dolaylı yoldan sağlamak amacıyla yapılan her türlü ticari iletişimi, tavsiyeyi veya eylemi ifade eder.²⁴

²⁴ [Internet] <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041225.htm>.

Tütün içicisi (smoker)	Herhangi bir tütün ürününü her gün ya da ara sıra içen kişi ²⁵
Halen tütün kullanan (current tobacco smoker) (current smoker)	Halen tütün kullanan kişi ²⁶ Yaşamı boyunca en az 100 adet sigara içmiş ve halen sigara içen kişi (bu tanım 1991 yılından bu yana “her gün” ya da “bazı günler” içici olarak kategorize edilmektedir. ²⁷)
Halen her gün tütün kullanan [(current) daily tobacco smoker]	Halen her gün tütün kullanan kişi ²⁶
Geçmişte her gün tütün kullanan [(former) daily tobacco smoker]	Yaşamının bir döneminde her gün tütün kullanmış, ama halen kullanmayan kişi ²⁶
Halen her gün sigara içen [(current) daily cigarette smoker]	Halen her gün sigara içen kişi ²⁶
Yaşamının bir döneminde sigara içen (ever smoker)	Yaşamında en az 100 adet sigara içmiş kişi

²⁵ Reducing Burden of Preventable Non-communicable Diseases. [Internet] http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/georgia_annex1_ncd_risk_factors_survey_2006_2007.pdf.

²⁶ Global Adult Tobacco Survey Collaborative Group. Tobacco Questions for Surveys: A Subset of Key Questions from the Global Adult Tobacco Survey (GATS), 2nd Edition. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, 2011. [Internet]

http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/87331/9789241500951_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

²⁷ [Internet] https://www.cdc.gov/nchs/nhis/tobacco/tobacco_glossary.htm.

Halen ara sıra içen [(current) occasional smoker]	Halen ara sıra sigara içen kişi ²⁶
Yaşamı boyunca hiç sigara içmemiş (never smoker)	Yaşamı boyunca hiç sigara içmemiş, hiçbir zaman “her gün sigara içicisi olmamış” ya da yaşamı boyunca 100 sigaradan daha az sigara içmiş kişi ²⁷
Erişkin sigara içme hızı	Erişkin sigara içme hızı: 15 yaş ve üzeri nüfusta herhangi bir tütün ürününü her gün (günlük/düzenli içici) ya da arada bir kullananların yüzdesi ²⁸
Gençlerde sigara içme hızı	Herhangi bir tütün ürünü kullanan 15 yaş altı genç insanların yüzdesi (tütün kullanma, son 30 gün içinde bir ya da daha çok gün, herhangi bir tütün ürünü kullanmak olarak tanımlanmaktadır) ²⁸
Başlama yaşı	Halen sigara içenlerin ve bırakmış olanların günde en az bir sigara içmeye başlama yaşı ²⁸
Daha önce sigara içmiş (former smoker)	Yaşamında en az 100 adet ve üzeri sigara içmiş, halen sigara içmeyen kişi ²⁷

²⁸ Public health at a glance – Tobacco control. Why is reducing use of tobacco a priority? Washington, DC, World Bank, 2003. [Internet] <http://siteresources.worldbank.org/INTPHAAG/Resources/AAGTobacControlEngv46-03.pdf>.

Sigara dumanı

Ana ve yan akımdan oluşur. Ana akım (mainstream smoke) sigaranın yanan kısmından çıkan ve sigara içildiğinde solunan dumandır. Sigarayı içen kişi tarafından sigaradan nefes çekildikten sonra ağız ve burundan dışarıya üflenen duman demektir. Yan akım (side stream smoke) ise nefes çekilmediğinde, sigaranın ucundan çıkan dumandır.²⁹

Sigara dumanına maruz kalmak

Yanan sigaranın ya da diğer tütün ürünlerinin ucundan dışarı

Sigara dumanından pasif

çıkan dumanla birlikte sigara içen kişinin dışarı üflediği

etkilenim

dumanın bileşimidir.³⁰

İkinci el sigara dumanı

²⁹ Harris JE. Cigarette smoke components and disease: cigarette smoke is more than a triad of tar, nicotine, and Carbon Monoxide. [Internet] http://cancercontrol.cancer.gov/tcrb/monographs/7/m7_5.pdf.

³⁰ Council recommendation of 30 November 2009 on smoke free environments (2009/C/296/02), p 9. [Internet] [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H1205\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009H1205(01)&from=en)

Evde sigara dumanından pasif olarak etkilenen/sigara dumanına maruz kalan

Ev ortamında sigara dumanından pasif etkilenen kişi²⁶

İş ortamında sigara dumanından pasif etkilenen/ sigara dumanına maruz kalan (son 30 günde)

Son 30 gün içinde işyerinin kapalı ortamında sigara dumanından pasif etkilenen kişi²⁶

Üçüncü el sigara dumanı

Üçüncü el sigara dumanı, sigara dumanını tutan yüzeylerle temas sonucu dumanın içindeki zararlı bileşenlere ve onların metabolik ürünlerine maruz kalmayı ifade etmektedir.^{31,32}

³¹ Matt GE, Quintana PJE, Hovell MF, et al. Households contaminated by environmental tobacco smoke: sources of infant exposures. *Tob Control* 2004;13:29e37.

³² Winickoff JP, Friebely J, Tanski E, et al. Beliefs about health effects of "thirdhand" smoke and home smoking bans. *Pediatrics* 2009;123:e74e9.

Kapalı alan

Sabit veya seyyar bir tavanı veya çatısı (çadır, güneşlik vb. dahil) olan, kapıları, pencereleri ve giriş yolları dışında bütün yan yüzeyleri geçici veya kalıcı olarak tamamen kapatılmış alanlar ile aynı *şekilde* tavanı veya çatısı olup yan yüzeylerinin yarısından fazlası kapalı bulunan yerler "kapalı alan" olarak değerlendirilmektedir. Tavanı veya yan yüzeyleri ya da her ikisi birden açılır-kapanır bir düzeneğe sahip olan işletmelerin tavan veya yan yüzeyleri zaman zaman açık tutulsa dâhi, bu mekânlar **kapalı alan** mahiyetindedir.³³

Tütün dumsız hava

Ortamın tütün dumanından tamamen (%100) arınması anlamına gelmektedir.³⁴

³³ [Internet]

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716.htm>.

³⁴ Council recommendation of 30 November 2009 on smoke free environments (2009/C/296/02), p 10.

Tütün bağımlılığı

Tekrarlanan tütün içimi sonrasında gelişen davranışsal, bilişsel ve fizyolojik bileşenleri olan durumdur. Tütün bağımlılığı halleri tütün kullanımına olan isteği, kullanımın kontrolüne ilişkin zorlanmayı, kullanımın zararlarının bilinmesine rağmen kullanımda ısrarı, tütün kullanımını başka davranışlara tercih etmeyi, toleransta artışı ve bazen fiziksel olarak yoksunluk durumlarını içermektedir.³⁵

Nikotin

Tütünün içinde bağımlılık yapan en önemli maddedir. Bütün tütün ürünleri nikotin içeriklerinden dolayı bağımlılık yaparlar. Ancak, tütün ürünleri arasında sigara, nikotinin insan vücuduna girmesi açısından en elverişli ortama sahiptir.³⁶ Sigara içildikten 7 saniye sonra nikotin beyne ulaşır. Sigarada ortalama 0,5-1 gram tütün ve 10 mg nikotin bulunmaktadır. Bir sigara yaklaşık beş dakika içerisinde 10 kez içe çekilerek içilir.³⁷

³⁵ Definition adapted from: International statistical classification of diseases and related health problems, tenth revision (ICD-10). Geneva, World Health Organization, 2007.

³⁶ Tobacco smoking in Britain: an overview. In: Nicotine addiction in Britain: report of the Tobacco Advisory Group of the Royal College of Physicians. London, Royal College of Physicians, 2000.

³⁷ Gender, Women and the Tobacco Epidemic: 7. Addiction to Nicotine. [Internet] http://www.who.int/tobacco/publications/gender/en_tfi_gender_women_addiction_nicotine.pdf.

Nikotin yoksunluk sendromu

Nikotinin fiziksel bağımlılık yapıcı ve tolerans geliştirici özelliği bulunmaktadır.³⁸ Nikotin yoksunluğunda aşağıdaki belirtiler görülebilir:³⁹

- ✓ Depresif duygu durumu
- ✓ Sigara içme isteği
- ✓ Baş ağrısı
- ✓ Uyku sorunları
- ✓ Sinirlilik, gerginlik
- ✓ Konsantrasyonda güçlük
- ✓ Yorgunluk
- ✓ İştah artışı/kilo alma

Bu belirtiler uygun tedavi yöntemleri ile önlenebilir.⁴⁰

Fagerström Nikotin Bağımlılık

Tütün kullanımı ile ilgili bağımlılık düzeyini göstermek için

Testi/Ölçeği

kullanılan bir testtir. ⁴¹ Dünyada sıklıkla kullanılmaktadır.⁴²

³⁸ Henningfield JE, Miyasato K, Jasinski DR. Abuse liability and pharmacodynamic characteristics of intravenous and inhaled nicotine. J Pharmacol Exp Ther 1985; 234:1.

³⁹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, American Psychiatric Association, Washington, DC 1994.

⁴⁰ Sigarayı Bırakıyoruz. [Internet] <http://www.dumansizhayat.org/sigara-kitapcik.pdf>. TTD Yayınları, p 7.

⁴¹ Fagerström KO, Heatherton TF, Kozlowski LT. Nicotine addiction and its assesment. Ear Nose Throat J 1992;69:763-7.

⁴² Fagerstrom K.O, Schneider NG, Measuring nicotine dependence: a review of the Fagerstrom Tolerance Questionnaire. J Behav Med 1989;12(2):159-82.

Bırakma

Tütün kullanımı davranışını terk etme

0-6 ay: bırakmayı deneme süreci

6-12 ay: bırakmayı sürdürme süreci

12 aydan fazla: bırakmış olmak

Sigarayı bırakmanın öne çıkan yararları ⁴³

- ✓ Akciğer başta olmak üzere pek çok kanserin oluşum riski azalır.
- ✓ Kalp/damar ve periferik damar hastalıklarında ve inme riskinde azalma olur. Kalp ve damar hastalık riskinde azalma 1-2 yıllık bırakma süresinde sağlanır.
- ✓ Öksürük, balgam, hırıltılı solunum, nefes almada güçlük gibi solunum sistemi hastalıklarının sıklığında azalma olur. Buna ek olarak Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (KOAH) gelişme riski de azalır.
- ✓ Kadınlar arasında infertilite riski azalır. Gebelik döneminde sigara içmenin bırakılması da düşük doğum ağırlıklı bebek doğum riskini azaltır.

⁴³ Health benefits of quitting. [Internet]

http://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/cessation/quitting/index.htm.

Bırakma destek hattı (quitline)	Tütün/sigara bırakmayı desteklemek için tasarlanmış/kurgulanmış “bırakma destek hattı” olarak bilinir. ⁴⁴
Alo 171 Sağlık Bakanlığı Sigara Bırakma Danışma Hattı⁴⁵	Sağlık Bakanlığı tarafından 27 Ekim 2010 tarihinde kurulan sigara bırakma telefonla danışmanlık-destek hattıdır.
Relaps (nüks)	Sigaranın bırakılmasından sonra yeniden eskisi gibi düzenli olarak sigara içilmeye başlanmasıdır. ⁴⁶
Hata (laps)	Birkaç gün az miktarda sigara içilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kayma ve hatalar büyük ölçüde relaps ile sonuçlanmaktadır. Sigarayı bıraktıktan sonraki 5-10 gün relaps için en riskli dönemdir. ⁴⁶
Kayma (slip)	Nüks (relaps) gerçekleşmeden önce tek bir sigara içilmesi, birkaç sigara içilmesidir. ⁴⁶

⁴⁴ Rennard S, Rigotti NA, Daughton DM. Overview of smoking cessation management in adults. [Internet] http://www.uptodate.com/contents/overview-of-smoking-cessation-management-in-adults?source=search_result&search=quitline&selectedTitle=2%7E3.

⁴⁵ [Internet] <http://www.havanikoru.org.tr/index.php/alo-171-sigara-birakma-danisma-hatti.html>.

⁴⁶ Piasecki TM. Relapse to smoking. Clin Psychol Rev 2006;26(2):196-215.

Tütün kontrolü

Toplumun tütün ürünleri tüketimini ve tütün dumanına maruz kalmasını önleyerek veya azaltarak sağlık düzeylerini yükseltmeyi amaçlayan, arz, talep ve zararı azaltma stratejileridir.⁴⁷

Tütün Kontrolü Kanunu

4207 Sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun³

Kabahatler Kanunu

01/06/2005 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Kanun olup 4207 sayılı Kanunun bazı cezai hükümleri 39 ve 41 inci maddelerine atıfta bulunur. *“Tütün mamullerinin tüketilmesi”* başlıklı 39 uncu maddesi kamu hizmet binalarının kapalı alanları, özel hukuk kişilerine ait olan ve herkesin girebileceği binaların kapalı alanları ile toplu taşıma araçlarında tütün ürünü tüketen kişilere; *“Çevreyi kirletme”* başlıklı 41 inci maddesi birinci fıkrası ise bireysel atık ve artıkları bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişilere idari para cezası öngörür.⁴⁸

⁴⁷ [Internet] <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041225.htm#1>

⁴⁸ [Internet]

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5326&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5326>

Ulusal Tütün Kontrol Programı (UTKP)

"Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi" kapsamında yapılacak çalışmaların planlanması ve ülkemizde sigara tüketiminin kontrol altına alınması, özellikle gençlerin korunması amacıyla "ULUSAL TÜTÜN KONTROL PROGRAMI (UTKP)" hazırlanmıştır.⁴⁹ UTKP kapsamında hazırlanan Eylem Planlarının ilki 2008-2012 yıllarında uygulanmıştır ve ikincisi 2015-2018 yıllarını kapsamıştır.⁵⁰ Üçüncü dönem planı 2018-2023 yılları için hazırlanmıştır.⁵¹

Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu⁵²

Bağımlılık ile mücadelede kurumlar arası işbirliğini sağlamak, temel stratejileri ve eylem planlarını hazırlamak, onaylamak, gerektiğinde güncellemek ve bunların uygulanmasını takip ederek değerlendirmek üzere; Başbakan tarafından görevlendirilen bir Başbakan Yardımcısının başkanlığında, Adalet, Aile ve Sosyal Politikalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Gençlik ve Spor, Gıda, Tarım ve Hayvancılık, Gümrük ve Ticaret, İçişleri, Maliye, Milli Eğitim, Sağlık, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlarının katılımı ile Bağımlılık ile Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuştur.

⁴⁹ [Internet]

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061007.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061007.htm>

⁵⁰ [Internet] http://havanikoru.org.tr/dosya/eylem_plani/ulusal-tutun-kontrol-programi-eylem-plani.pdf.

⁵¹ [Internet] https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/tutun-mucadele-bagimlilik-db/haberler/tutun_eylem_plani/Tutun_Kontrolu_Strateji_Belgesi_ve_Eylem_Plani.pdf

⁵² [Internet]

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171209.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171209.htm>

**Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi
(SSUK)**

Ülkemizde tütün kontrolüne katkı yapmak amacıyla sivil toplum ve kamu kurumlarının bir arada çalışmalarını sürdürdükleri kurumsal yapılanma.

Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi, 16 Mayıs 1995 yılında Türk Tabipleri Birliği'nin çağrısı ile 13 kurum/kuruluş ile birlikte oluşturulmuştur. Günümüzde SSUK üyesi kurum/kuruluşlar sayıca artmıştır.

SSUK; "dönem başkanlığı" ve "yürütme kurulu üyeliği" temsiliyetleri üzerinden çalışmalarını sürdürmektedir.

SSUK logosu aşağıdaki gibidir:⁵³

⁵³ [Internet] <http://www.ssuk.org.tr/index.php?section=ssuk>.

**Tütün Kontrolü Çerçeve
Sözleşmesi
(Framework Convention on
Tobacco Control)**

27/02/2005 yılında yürürlüğe giren ve 14/07/2017 tarihi itibarıyla 181 ülkenin taraf olduğu⁵⁴ ilk uluslararası halk sağlığı sözleşmesidir. Sözleşme'nin ve protokollerinin amacı, tütün kullanımı ve tütün dumanına maruz kalmanın yaygınlığını sürekli ve özlü bir şekilde azaltmak için tarafların ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde uygulayacakları tütün kontrol önlemleri çerçevesi sağlamak suretiyle mevcut ve gelecek nesilleri, tütün tüketimi ve tütün dumanına maruz kalmanın yıkıcı sağlık, sosyal, çevresel ve ekonomik sonuçlarından korumaktır.⁵⁵

**Tütün Kontrolü Çerçeve
Sözleşmesi Madde 5.3.**

Tütün tüketimini, nikotin bağımlılığını ve tütün dumanına maruz kalmayı önlemeye ve azaltmaya yönelik uygun politikalar geliştirmek, etkin yasal, icrai, idari ve/veya diğer önlemleri almak, uygulamak ve gerektiğinde diğer ülkelerle işbirliğinde bulunmak ve tütün kontrolü ile ilgili halk sağlığı politikaları geliştirilmesinde ve uygulanmasında, ulusal kanunlar doğrultusunda, bu politikaları tütün endüstrisinin ticari ve diğer çıkar çevrelerinden korumaktır.⁵⁶

⁵⁴ Parties to the WHO Framework Convention on Tobacco Control. [Internet]

http://www.who.int/fctc/signatories_parties/en/.

⁵⁵[Internet] http://www.who.int/fctc/signatories_parties/en/-

⁵⁶ [Internet] <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041225.htm#1>

Yasa dışı ticaret

Yasadışı ticaret; üretim, sevkiyat, tahsilat, sahip olma, dağıtım, satış veya satın alma faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla yapılan her türlü uygulama veya fiil dahil olmak üzere bu tür faaliyetlere ilişkin kanunen yasaklanmış her türlü uygulamaya veya fiil anlamında tanımlanmaktadır. Tütün Ürünlerinin Yasadışı Ticaretini Önlemeye Yönelik Protokolün Onaylanması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı 26/03/2018 tarihli ve 30372 1. mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.⁵⁷

M-POWER

Dünya Sağlık Örgütü tarafından tütün kontrolü amacıyla ortaya çıkarılmış bir eylem planıdır. Bu eylem planında altı temel strateji bulunmaktadır:

1. Tütün kullanımı ve kullanımın önlenmesi politikalarının izlenmesi
2. Bireylerin sigara dumanından pasif etkilenimlerinin/sigara dumanına maruz kalmalarının önlenmesi
3. Sigarayı bırakmak isteyenlere yardım edilmesi
4. Bireylerin sigaranın zararları konusunda uyarılması
5. Tütün reklamı, tanıtımı ve sponsorluğu ile ilgili yasakların uygulanması
6. Tütüne uygulanan vergi miktarını artırılması⁵⁸

⁵⁷ [Internet]

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180326m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180326m1.htm>.

⁵⁸ [Internet] MPOWER: A policy package to reverse the tobacco epidemic. Geneva, World Health Organization,

31 Mayıs

Tütünsüz Bir Dünya Günü

(World No Tobacco Day)

(Kamuya açık alanları) tütün

dumansız ülke

(smoke-free country)

Tütünsüz ülke

(tobacco-free country)

Her yıl 31 Mayıs tarihi tütün kontrolü adına farklı etkinliklerin yapıldığı önemli bir gündür. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1988 yılından bu yana 31 Mayıs günlerinde farklı alt temalar belirlenmektedir.⁵⁹

İşyerlerinin kapalı alanları ile kamuya açık kapalı alanların tamamının tütün dumansız olması olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlama ulusal yasal düzenlemelerle yapılmalıdır.⁶⁰

Standart bir tanımı olmamakla birlikte, farklı ülkelerde tütün kontrolü çalışmaları kapsamında “hedef” olarak konulan bir süreçtir.⁶¹ Bu kavram tütün üretiminin bir ülkede yerini başka ürünlerin üretimine bırakması olarak da değerlendirilebilir.

2008. http://www.who.int/tobacco/mpower/mpower_english.pdf.

⁵⁹ [Internet] <http://www.who.int/tobacco/wntd/previous/en/index.html>.

⁶⁰ [Internet] <http://www.emro.who.int/tobacco/tobacco-free-public-places/>.

⁶¹ Saha I, Paul B. War against tobacco: Where do we stand?. Indian J Public Health 2018;62:55-7.

**Marka esnetme
(brand stretching)**

Bir tütün mamulüne, onun markasına veya ambalajına ya da bir tütün mamulü firmasının ticari unvanına ait yazı, şekil, resim, amblem, logo veya renk kombinasyonu dahil herhangi bir ayırt edici unsurun; başka bir işletme adında, tütün mamulü olmayan bir üründe veya hizmette ya da bunların markasında veya herhangi bir ayırt edici özelliğinde kullanılması eylemleri, biçimi ve yayımlandığı mecra ne olursa olsun bireylerin bilinçaltı ile algılamasına yönelik örtülü reklam ve tanıtım niteliğindedir.⁶²

**Marka paylaşımı
(brand sharing)**

Tütün mamulü olmayan bir ürüne veya hizmete ait markanın, ismin, amblemin, logonun veya renk kombinasyonu dahil herhangi bir ayırt edici özelliğin, bir tütün mamulünün markası/ismi olarak kullanılması veya tütün mamulünün markasında/isminde yer alan yazı, şekil, amblem, renk kombinasyonu dahil ayırt edici özellikleri ile yer alması ya da bir tütün mamulünde veya onun ambalajında ya da etiketinde kullanılmasıdır.⁶²

⁶² Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi ve Uygulama İçin Klavuz İlkeler (Madde 5.3; Madde 8; Madde 11; Madde 13. Sağlık Bakanlığı Yayınları, Yayın No:797, Ankara, 2010.-[Internet] <https://havanikoru.org.tr/dosya/dokumanlar/yayinlar/TKCS-Uyg-Rehb-5-3-8-11-13.pdf>.

Düz paket uygulaması

Düz paket uygulaması Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri (Madde 11 ve Madde 13) gereği ülkelere önerilen bir uygulamadır. Bu uygulama ile tütün paketleri üzerinden renklerin, logo ve markaların kaldırılarak sağlık riskleri hakkında güçlü uyarılar taşıyan, reklamsız, sade sigara paketlenmesi öngörülmektedir.^{63,64}

⁶³ Düz Paket Uygulaması Avusturalya Parlamentosunda Kabul Edildi. HASUDER Basın Bildirisi. [Internet] http://www.hasuder.org.tr/anasayfa/images/stories/tutun_ile_mucadele_grubu/DuzPaketUygulamasi1ARALIK2011.pdf.

⁶⁴ [Internet] http://www.ssuk.org.tr/eski_site_verileri/pdf/basin_bulteni/24.08.2009.pdf.